

Sprawozdanie z obrad Ogólnopolskiego Kongresu Historii Medycyny, który odbył się we Wrocławiu w dniach 21–23 maja 2024 r. z okazji setnej rocznicy I Zjazdu Polskich Historyków Medycyny we Wrocławiu, Michał Musielak

Idea Kongresu Historii Medycyny narodziła się w gronie badaczy, którzy od kilku lat spotykali się na konferencjach historyczno-medycznych, organizowanych przez Dolnośląską Izbę Lekarską (DIL). To właśnie pomysłodawcy tych konferencji – prof. Edward Białek (Uniwersytet Wrocławski – UW) i dr Dariusz Lewera (przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, Ośrodek Pamięci i Dokumentacji Historycznej – DIL), wzięli na siebie trud zorganizowania Kongresu, na który zaprosili wielu uczonych zajmujących się szeroko pojętą historią medycyny w Polsce. Inicjatywa uczczenia jubileuszu pierwszego Zjazdu Polskich Historyków Medycyny w Warszawie, przeprowadzonego w dniu 14 kwietnia 1924 r., spotkała poparcie ze strony m.in.: członków Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych (PTHNM), pracowników Katedry Nauk Społecznych i Humanistycznych oraz Katedry Historii i Filozofii Medycyny Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (UMP), Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK) – Wydziału Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum w Bydgoszczy, Studium Nauk Społecznych i Humanistycznych Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu (UMW), Katedry Historii Medycyny Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ CM), Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego, Zespołu Badań nad Historią Nauk Medycznych Instytutu Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów PAN, Komisji Historii i Filozofii Medycyny Wydziału Nauk Medycznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz redaktorów

„Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” (AHiFM), czasopisma obchodzącego również stulecie powstania. Wydarzenie wzbudziło duże zainteresowanie, o czym świadczy zgłoszenie ponad stu referatów, podejmujących zarówno problematykę dziejów medycyny, jak i szeroko rozumiane aspekty humanistyczno-społeczne innych dyscyplin – farmacji, stomatologii, pielęgniarstwa, fizjoterapii czy nauk o zdrowiu.

Uroczyste otwarcie Kongresu nastąpiło w dniu 21 lipca w zabytkowej Auli Leopoldyńskiej z udziałem prezydenta Wrocławia oraz władz rektorskich – Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich. Po okolicznościowych przemówieniach organizatorzy wręczyli, poprzedzając laudacją, statuetki „Stetoskopu prof. Zdzisława Wiktora”, za zasługi na polu historii medycyny. Wyróżnieniem tym uhonorowano profesorów – Zdzisława Gajdę, Ryszarda W. Gryglewskiego, Andrzeja Kierzka, Anitę Magowską, Michała Musielaka, Bożenę Płonkę-Syrokę i Bożenę Urbanek. Następnie odbyła się sesja plenarna, podczas której zostały wygłoszone referaty na temat rozwoju polskiej historiografii medycznej oraz wkładu polskich badaczy do medycyny. Sylwetki najwybitniejszych polskich historyków medycyny zaprezentowali: R.W. Gryglewski (UJ CM), który scharakteryzował koncepcję „historii medycyny filozoficznie ujętą” prof. Władysława Szumowskiego, oraz M. Musielak (UMP), który ukazał prof. Adama Wrzoska „jako historyka i filozofa medycyny”. Z kolei Jaromir Jeszke (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza – UAM) nakreślił wyzwania, przed jakimi stoi polska historiografia medyczna, Andrzej Urbanik (UJ CM) i Jarosław Kita (Uniwersytet Łódzki) ukazali zaś zasługi polskich badaczy na gruncie medycyny; ten pierwszy omówił wkład Polaków do światowej radiologii, a ten drugi ukazał kulturę uzdrowiskową w pracach interdyscyplinarnego zespołu badaczy, skupionych wokół prof. B. Płonki-Syroki. Pierwszy dzień Kongresu zakończyły spotkania z dr. med. Mieczysławem Chruścielem, autorem książki pt. *Malarz lekarzy* oraz z twórcami filmu „Mensch”, reżyserem Pawłem Wysoczańskim i konsultantem Marcinem Czerwińskim.

Dużym wyzwaniem dla autora sprawozdania jest przedstawienie następnych dwóch dni obrad (22 i 23 maja). Mimo starań udało się uczestniczyć tylko w niektórych sesjach i wydarzeniach artystycznych, odbywały się one bowiem równocześnie w gościnnych pomieszczeniach Dolnośląskiej Izby Lekarskiej. Bogaty program Kongresu został podzielony na 12 sesji tematycznych oraz 2 sesje plenarne. Jedną z najszerszych była „Sesja lekarska oraz medycyna wojskowa” (moderatorzy: Krzysztof Kopociński, Andrzej Urbanik, Ryszard W. Gryglewski).

Kilkanaście wystąpień objęło cały wachlarz problemów, począwszy od ukazania dokonań polskich lekarzy w walce z chorobami zakaźnymi w XIX w. we wschodniej Ukrainie (autorzy: Lubow Żwanko, Dmytro Kibkało), obrazu społecznego grupy lekarzy żydowskich na ziemiach polskich (Jolanta Epsztein) czy kadry naukowej Akademii Medycznej we Wrocławiu w świetle dokumentów PZPR (Magdalena Paciorek), przez zarysowanie portretu medyków z perspektywy stulecia samorządu lekarskiego (Aleksander Woźny), a skończywszy na prezentacji zasług i osiągnięć takich lekarzy, jak Tadeusz Bilikiewicz (Mateusz Szubert), Ludwik Schmaus (Janusz Kłapeć), Tadeusz Marciniak (Ryszard R. Kacała), Karol Zahorski (Emilian Kocot), Anna Gecow (Krzysztof i Zbigniew Kopocińscy), Stanisław Flaty (Ewa Rzeczkowska), Teresa Ciszkiewiczowa (Małgorzata Stawiak-Ososińska), Andrzej i Władysław Wężykowie (K. i Z. Kopocińscy); ponadto w sesji tej opisano środowisko lekarzy i farmaceutów tatarskich (Samir Ismail) oraz ukazano narodziny doktryny neuronu (Michał Owecki), dzieje leczenia wcześniaków (Magdalena Mazurek), średniowieczne teorie na temat krzepliwości krwi (Karolina Szula), działalność lekarzy na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców Lublina (Agnieszka Polak), udział lekarzy szczecińskich w powstaniu warszawskim (Maciej Mroźewski), wreszcie rolę języka esperanto w historii polskiej medycyny (Barbara Wasiewicz).

Mniej wystąpień było w sesjach poświęconych farmacji (moderator Wojciech Ślusarczyk) oraz czasopismom i stowarzyszeniom medycznym (moderacja Andrzej Wojnar). W tej pierwszej interesujące były referaty problemowe, poświęcone aptekarzom Wileńszczyzny (A. Magowska), początkom nauczania farmacji na UJ (Agnieszka Rzepiela), psychodelikom (Krzysztof Siemianowicz), aptecznej poniemieckości na Ziemiach Odzyskanych (Kacper Rosner-Leszczyński) oraz samorządowi aptekarskiemu w latach 1944–1950 (Anna Żuk); także zaprezentowano dokonania naukowe i artystyczne farmaceutów: Jerzego Tułckiego (Piotr Skalski), Stanisława Magierskiego (Barbara Wasiewicz) oraz Sylwestra Bałonia (Dobrosława Wiśniewska). Z kolei w drugiej sesji większość referatów poświęcono stowarzyszeniom – Związkowi Lekarzy Polskich w Chicago (Magdalena Muskała), badaniom naukowym Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego (Małgorzata Marcysiak), Okręgowej Izbie Lekarskiej w Gdańsku (Seweryna Konieczna, Piotr Paluchowski) oraz Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Śląskiej Izby Lekarskiej (Katarzyna B. Fulbiszewska). Tylko dwa wystąpienia dotyczyły problematyki czasopiśmienniczej, a więc kwestii wydawców

i redaktorów prasy lekarskiej i farmaceutycznej (B. Urbanek) oraz „Przeglądowi Weterynaryjnemu” w latach 1886–1939 (Jarosław Sobolewski). Niejako dopełnieniem tej problematyki była sesja poświęcona stuleciu „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, czasopisma założonego i redagowanego od 1924 do 1947 r. przez prof. Adama Wrzoska (moderator Jarosław Sak). Swoimi refleksjami na temat tego periodyku podzielił się aktualny sekretarz AHiFM Włodzimierz Witczak, recenzje nowości wydawniczych na łamach „Archiwum” w latach międzywojennych omówił Jan Wnęk, postać redaktora naczelnego zaś „Archiwum” Romualda Wiesława Gutta przypomniał A. Kierzek. Podsumowaniem tej sesji były uwagi na temat polskich przesądów lekarskich w XIX w. (J. Barański, Danuta Wiśniewska).

Również inne profesje medyczne były przedmiotem historycznych dociekań i dyskusji. Osobną sesję poświęcono pielęgniarstwu (moderacja Sylwia Krzemińska), podczas której wygłoszono osiem referatów. W sposób problemowy ukazano działalność polskich pionierek pielęgniarstwa na arenie międzynarodowej (Małgorzata Brykczyńska), wkład sióstr szarytek w rozwój usług pielęgniarских (Joanna Szady), a także dzieje Wrocławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego (Elżbieta Garwacka-Czachor, Karolina Reimann). Pozostałe wystąpienia dotyczyły poglądów i osiągnięć wybitnych przedstawicielek zawodu, a więc roli wartości chrześcijańskich w twórczości Janiny Woynarowskiej (Grażyna Gierczak, Małgorzata Marcysiak), koncepcji pielęgniarstwa Hanny Chrzanowskiej (Anna Falkiewicz, Agnieszka Sprawka), wreszcie pielęgniarcom, które otrzymały medal Florence Nightingale (Krystyna Wolska-Lipiec), także na terenie Dolnego Śląska (Karolina Baszyńska, E. Garwacka-Czachor).

Mniej wystąpień dotyczyło innych specjalności medycznych. W związku z tym wspólną sesję poświęcono rehabilitacji, stomatologii oraz higienie (moderacja: Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska). Przekrojowy charakter miały referaty poświęcone polskiej koncepcji rehabilitacji (Mariusz Migała, Beata Skolik) oraz kolonialnym początkom polskiej medycyny tropikalnej (Michał Chlipała). Również w tej sesji przeważały wystąpienia o charakterze biograficznym, w których przypomniano: prekursora ortopedii i rehabilitacji doc. Antoniego Gabryszewskiego (Sławomir Jandziś), zapomnianą postać prof. Walthera Wolfganga Brucka (Renata Wilkoszewska-Krakowska), związki naukowe Marii Skłodowskiej-Curie i prof. Antoniego Cieszyńskiego (Małgorzata Juszcak-Surma), wreszcie twórców akademickiej stomatologii na Pomorzu Zachodnim (Halina Ey-Chmielewska).

Niezwykłe ciekawe podczas Kongresu były sesje o charakterze problemowym. Rozpoczęła je sesja poświęcona polskim historykom medycyny (moderator: A. Magowska), która w pewnym sensie stanowiła dopełnienie otwierającej Kongres sesji plenarnej. Omówiono bowiem związki prof. Adama Wrzoska z Uniwersytetem Stefana Batorego (Przemysław Marcin Żukowski), a także relacje tego uczonego z dr. Zygmuntem Klukowskim (Dariusz Górny). Zaprezentowano również postać Waldemara Kożuszka jako badacza dziejów wrocławskiej medycyny. Wreszcie jednym z najciekawszych było wystąpienie ukazujące polityczne uwarunkowania kontaktów polskiego środowiska historyków medycyny z zagranicą w okresie PRL (Joanna Nieznawska).

Kilkunastu referentów wystąpiło podczas sesji poświęconej eugenicie. Do Wrocławia zawitała – dzięki staraniom dr. Krzysztofa Prętkiego – większość badaczy zajmujących się w Polsce problematyką wpływu teorii Francisa Galtona na medycynę i nauki społeczne. W pierwszej części sesji (moderator: Tomasz Sahaj) zaprezentowano sześć referatów. Pierwsze skupiły się na ukazaniu zaangażowania w ruch eugeniczny w Polsce różnych środowisk społeczno-politycznych, a więc środowiska akademickiego (M. Musielak), środowiska katolickiego (K. Prętki) oraz środowiska politycznego (Jarosław Tomaszewicz). Z kolei stosunek eugeniki do osób uznanych za „małowartościowe” przedstawiono na przykładzie ram prawnych przymusowej sterylizacji w USA (Krystian K. Jabłoński), dramatycznej sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną (Ditta Baczała), wreszcie sterylizacji nieheteronormatywnych mężczyzn w okresie Trzeciej Rzeszy (Magda Borysławska). Druga część sesji (moderator: K. Prętki) objęła referaty poruszające aspekty filozoficzno-ideologiczne eugeniki, począwszy od eugeniki społecznej Platona (T. Sahaj) i roli ideologii w tanatopedagogice (Józef Binnebesel), a skończywszy na ukazaniu podstaw filozoficznych myśli eugenicznej (Anna Słoniowska), roli lamarkizmu społecznego jako czynnika hamującego rozwój eugeniki negatywnej we Francji (Kamil Popowicz), a także współczesnych reperkusji dawnych teorii, w tym eugeniki (Agata Strzdała).

Ostatni dzień Kongresu poświęcony był przede wszystkim społeczno-kulturowym aspektom medycyny i opieki zdrowotnej. Sesja na temat lecznictwa uzdrowiskowego i przyrodolecznictwa (moderatorzy: B. Płonka-Syroka, Jarosław Kita) przyciągnęła badaczy zajmujących się analizą fenomenu leczniczo-wypoczynkowego uzdrowisk w Europie. Z polskich kurortów omówiono działalność uzdrowiska w Prze-

rzeczywiście-Zdroju (Wioleta Topolska-Płachta, Olaf Płachta). Więcej wystąpień dotyczyło walorów leczniczo-wypoczynkowych uzdrowisk karpackich (Robert Lipelt), uzdrowisk w Rudawach Wschodnich (B. Płonka-Syroka) oraz kurortów włoskich w XVI w. (Anna Odrzywolska). Ukazano również zalety terapeutyczne lasów jako nowej formy lecznictwa uzdrowiskowego (Jerzy Sporek) oraz trwałość tradycyjnych metod leczniczych na Śląsku w perspektywie etnomedycyny (Izabela Spielvogel); przedstawiono wreszcie zagadnienie leczenia wodami na łamach „Pamiętnika Polskiego Towarzystwa Balneologicznego” w latach 1905–1935 (K. Prętki) oraz dyskusje toczące się na przełomie XIX i XX w. na temat roli lekarza uzdrowiskowego (Anita Napierała).

Nieco odmienny charakter miała sesja zatytułowana „Bioetyka, etyka lekarska i filozofia medycyny” (moderator: M. Musielak). Należy przypomnieć, że jeszcze sto lat temu uprawiano historię medycyny w powiązaniu z etyką i filozofią. Tacy uczeni, jak Władysław Biegański, Henryk Nusbaum, Stanisław Trzebiński, Adam Wrzosek czy Władysław Szumowski równolegle wykładali na studiach lekarskich historię medycyny oraz filozofię medycyny. Rozwój w drugiej połowie XX w. bioetyki zepchnął w cień filozofię, po której pozostał jedynie ślad w nazwach katedr i zakładów historii i filozofii medycyny na wydziałach lekarskich. Jednak w ostatnich dekadach można dostrzec renesans zainteresowania problematyką filozoficzno-medyczną. W tym kontekście grono badaczy uznało za celowe, by w ramach Kongresu przedyskutować kwestię relacji, jakie zachodzą między pojęciem etyki lekarskiej, bioetyki i filozofii medycyny, a także spróbować określić ich użyteczność społeczną i operatywność w nauce. Tą swego rodzaju alfabetyzację rozpoczęła rozmowa dr. Jana Zamojskiego z prof. Andrzejem Mackiewiczem z Katedry Biotechnologii Medycznej UMP, który podzielił się swoimi refleksjami na temat rozwoju biotechnologii w ostatnich latach i jej społecznymi i etycznymi konsekwencjami. Na postawione w dyskusji pytania starali się odpowiedzieć autorzy kolejnych wystąpień, które dotyczyły: definicji, przedmiotu i zakresu filozofii medycyny (Jarosław Sak), historycznego rysu etyki w medycynie (Jarosław Barański), etycznych i prawnych aspektów zgody pacjenta na pobranie komórek, tkanek i narządów w celu ich transplantacji (Justyna Czekajewska), roli sztucznej inteligencji w narzędziach zdrowia psychicznego (Tomasz Kapusta), kwantytatywnej fenomenologii zaburzeń temporalności (Anastazja Szuła), a także spotkania chorego z lekarzem jako sytuacji esencjalnej zawodu lekarza w filo-

zofii medycyny Andrzeja Szczeklika (Jakub Lambrinow). Po wysłuchaniu powyższych wystąpień można było dojść do przekonania, że filozofia medycyny w Polsce ma przyszłość, bowiem obok uznanych badaczy wyniki swoich dociekań zaprezentowali przedstawiciele młodego pokolenia.

Nowymi ideami powiało w kolejnej sesji, zatytułowanej „Medycyna wielokulturowa” (moderacja: Magdalena Muskała, Ewa Baum). W dobie globalizacji uwzględnienie w toku terapii pacjentów z innego kręgu kulturowego ich wartości stało się normą, w Polsce powstało zaś kilka ośrodków, które tę problematykę szeroko badają. Do takich centrów niewątpliwie należy Katedra Nauk Społecznych i Humanistycznych UMP, której pracownicy i doktoranci w znacznym stopniu wypełnili program sesji. Referenci mówili m.in. na temat: obrazu relacji i komunikacji między pacjentem i lekarzem w różnych kręgach kulturowych (Sylwia Wiśniewska-Leśków), mocy słów w gabinecie lekarskim (Aleksandra Walkowska), kodeksów etyki lekarskiej w różnych krajach (Agata Kaczmarek), postawy studentów polskich i zagranicznych kierunków medycznych wobec osób starszych (Kalila Krysztofiak), ruchu i bezruchu pomiędzy Chinami a Włochami (Agnieszka Żok), pacjentów wielokulturowych w Polsce i Niderlandach (Maja Matthews-Kozanecka) oraz dostępności do świadczeń zdrowotnych w okresie pandemii COVID-19 w świetle przekonań religijnych (Magdalena Tuczyńska). Także w tej sesji wystąpili referenci poruszający kwestię medycyny żydowskiej, a więc zagadnienie lekarzy pochodzenia żydowskiego we Wrocławiu w latach 1945–1950 (Tamara Włodarczyk) oraz problem placówek służby zdrowia dla ludności żydowskiej na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej (Ignacy Einhorn).

Kongres zamknęła sesja pt. „Medycyna a literatura i sztuki piękne” (moderacja: Maria Korybut-Marciniak, Anna Szymańska-Budzińska). Nie powinno to dziwić, jeśli się zważy, iż *spiritus movens* Zjazdu prof. Edward Białek jest literaturoznawcą, który od lat organizuje konferencje poświęcone związkom medycyny ze sztuką i literaturą. Owe związki referenci ukazali przez: malarstwo lekarzy (Mieczysław Chrusciel), interpretację literatury antycznej przez lekarzy i farmaceutów (A. Szymańska-Budzińska), analizę wiarygodności księgi cudów i łask dla poznania dawnej medycyny (Małgorzata Delimata-Proch), a także opis obrazu śmierci i umierania w poezji studentów medycyny (Halina Bogusz). Egzemplifikacją owych związków literatury i sztuki z medycyną było również ukazanie twórczości takich lekarzy, jak: Wiesław Prastowski – poeta, eseista (E. Białek, Katarzyna Nowakowska), Ja-

kub Szymkiewicz – filantrop i pisarz (M. Korybut-Marciniak), Juliusz Roger – zbieracz śląskich pieśni ludowych (Michał Skop) i Jerzy Bogdan Kos – prozaik i poeta (E. Białek, Natalia Południak).

Estetycznym i duchowym dopełnieniem Kongresu były sesje plenarne, podczas których odbyły się spotkania z autorami książek oraz pokazy filmów i dyskusje z ich reżyserami. Najpierw, jak już wspomniano, odbyła się prezentacja książki dr. M. Chruściela pt. *Malarz lekarzy*. Autor przedstawił powody uwiecznienia na płótnach portretów wielu znanych i mniej znanych medyków. W tym również dniu odbyło się spotkanie z twórcami filmu pt. „Mensch”, którego pełnometrażową wersję wyświetlono 23 maja. Dokument pokazuje Ludwika Hirszfelda jako światowej klasy badacza, ale także jako człowieka z krwi i kości. Z kolei bohaterem sesji plenarnej w dniu 22 maja był lekarz dentysta Sławek Gortych, autor cyklu powieści pt. *Schroniska*; wprowadzeniem do dyskusji z twórcą było wystąpienie pt. *Stomatolog na tropie tajemnic karkonoskich schronisk* (Ewa Grzęda). Wreszcie 23 maja wydarzeniem był pokaz kolejnego filmu, poświęconego prof. Janowi Mikuliczowi-Radeckiemu (wprowadzenie Krzysztof Wronecki), który poprzedził sesję poświęconą lekarzom jako poetom (moderacja: H. Bogusz). Zaprezentowano najpierw ideę ogólnopolskiego konkursu literackiego im. prof. Andrzeja Szczeklika pt. *Przychodzi wena do lekarza* (Beata Kołodziejczyk-Mróz, Piotr Majcher), a następnie odbyło się spotkanie z jego laureatem dr. Kazimierzem Pichlakiem (wprowadzenie Jędrzej Soliński). Przez cały czas trwania Kongresu odbywała się wystawa pn. „200 lat Weterynarii Polskiej – z Wilna do Torunia przez Charków” (kurator Lubow Żwanko).

Trudno oddać w syntetycznym sprawozdaniu bogactwo treści zaprezentowanych podczas Kongresu. Stąd docenić należy wydanie przez organizatorów prawie wszystkich referatów. Czytelnika zainteresowanego problematyką poruszaną podczas obrad odsyłam do trzymtomowej, recenzowanej publikacji pt. *Dokonania i wyzwania polskiej historiografii medycznej. Referaty Ogólnopolskiego Kongresu Historii Medycyny w setną rocznicę I Zjazdu Polskich Historyków Medycyny (1924–2024)*, t. I, *Filozofia medycyny – 100-lecie „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” – Medycyna wielokulturowa – Eugenika*, ss. 495; t. II, *Rehabilitacja – Medycy bez granic – Lekarze żydowscy – Farmacja – Lekarz i wojna – Stomatologia*, ss. 506; t. III, *Pielęgniarstwo – Tatarzy w polskiej medycynie – Uzdrowiska – Lekarz jako autor – Walka z HIV/AIDS*, ss. 492, Wrocław 2024.

Na kanwie Kongresu nasuwają się pewne refleksje, które można ująć w trzech punktach:

Po pierwsze, liczny udział w Kongresie badaczy z całej Polski pozwala wskazać ośrodki, gdzie intensywnie uprawia się historię medycyny. Swego rodzaju mapę można naszkicować w oparciu o liczbę referentów z danego miasta czy uczelni. Tak jak sto lat temu, historia i filozofia medycyny jest szeroko uprawiana przede wszystkim w Poznaniu (na 115 referentów 26 pochodziło z grodu Przemysława), w Krakowie (10) oraz w Warszawie (9). Lwów był reprezentowany przez bardzo prężne środowisko wrocławskie (25 referentów), które zdołało przyciągnąć na pole historii medycyny nie tylko badaczy z Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich, ale także z Uniwersytetu Wrocławskiego. Dalej w kolejności można wymienić: Szczecin (5), Katowice (4), Lublin (4), Toruń – Bydgoszcz (3), Kielce (2) oraz Opole (2). Daje się zauważyć mała liczba badaczy z tak ważnych ośrodków medycyny akademickiej, jak Gdańsk (1 referent), Łódź (1) czy Białystok (1). Pozostałe ośrodki, przede wszystkim miasta, w których znajdują się Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe, reprezentowało w sumie 15 referentów.

Po drugie, przed stu laty, na Pierwszym Kongresie, większość badaczy zajmujących się historią i filozofią medycyny to byli lekarze. Współcześnie lekarze parający się dziejami medycyny są w mniejszości. Mało tego, w wielu katedrach i zakładach zajmujących się historią medycyny większość pracowników to reprezentanci dyscyplin humanistycznych, badający tę dziedzinę przede wszystkim jako zjawisko społeczne. Oczywiście jest to ze szkodą dla samej historii medycyny, gdyż o niektórych problemach naukowych kompetentnie mogą się wypowiedzieć przede wszystkim lekarze. Stąd z uznaniem należy się odnieść do uczonych posiadających podwójne wykształcenie – medyczne i humanistyczne.

Wreszcie po trzecie, w nawiązaniu do poprzedniej refleksji rzuca się w oczy różnorodność poruszanych zagadnień i problemów podczas obrad Kongresu. Wynika to zapewne z proweniencji naukowej referentów, obok bowiem historyków, lekarzy i pielęgniarek w gronie występujących byli kulturoznawcy, etnologzy, literaturoznawcy, socjologzy, słowem – przedstawiciele wielu dyscyplin, dla których medycyna i opieka zdrowotna to niezwykle ciekawe ale i ważne społecznie i naukowo pole dociekań.

Na koniec należy wysoko ocenić nie tylko poziom merytoryczny, ale także organizacyjny Kongresu. Organizatorzy, wsparci patrona-

tem honorowym prezydenta Wrocławia, Naczelnej Izby Lekarskiej i Krajowej Izby Fizjoterapeutów, perfekcyjnie przeprowadzili zaplanowany program, dbając również o udzielanie pomocy technicznej. Miłą i przyjazną atmosferę zapewniła stała obecność głównych organizatorów – prof. Edwarda Białka i dr. Dariusza Lewery, którzy towarzyszyli uczestnikom Kongresu również w czasie przerw w obradach, serwując doskonałą kawę i pyszne przekąski. To bardzo pozytywne odczucie sprawozdawcy potwierdzili pozostali uczestnicy, zamieszczając na forum mailowym liczne wyrazy uznania i podziękowania dla organizatorów Kongresu, z nadzieją na kolejne spotkanie.